

Мотивація базується на інтересах або потребах сторін. Економічний інтерес є породженням і соціальним проявом потреби. Потреби – це категорія, яка відображає ставлення людей до умов їх життєдіяльності, це щось необхідне для розвитку людини як особистості [2, с.77].

Для розуміння та подальшого використання у переговорному процесі мотиваційного аспекту найчастіше використовують піраміду потреб – піраміду Маслоу. Вона відображає ряд потреб особистості, які відіграють неабияку роль в мотивації людини. Піраміда Маслоу має важливе значення в навчанні медитації при обґрунтуванні вирішення суперечливих та конфліктних ситуацій.

Потреби поділяють за різними рівнями так (від нижчого до вищого):

- фізіологічні;
- безпеки;
- належність та кохання;
- необхідність у повазі;
- необхідність у самореалізації;
- пізнавальні потреби;
- естетичні потреби.

Визначення необхідних та найбільш значущих потреб для мотивації людини сприяють скорішому та результативнішому вирішенню конфліктів.

Отже, впровадження управлінських напрямів комунікації у медіаційному процесі сприяє ефективному вирішенню поставлених завдань. Доцільним є вивчення інноваційних методів управління у напрямі комунікаційної політики під час вирішення конфліктних ситуацій з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей учасників цього процесу.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.

2. Основи економічної теорії : навч. посіб. / за заг. ред. П. В. Круша, В. І. Депутат, С. О. Тульчинської. Київ : Каравела, 2008. 448 с.

Ольга ХАХУЦЯК

професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

АЛГОРИТМ ЗАСТОСУВАННЯ ПЛОТНОГО ПРОЄКТУ «ПРОГРАМА ВІДНОВЛЕННЯ ДЛЯ НЕПОВНОЛІТНІХ, ЯКІ Є ПІДОЗРЮВАНИМИ У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ»

У світлі ухвалення Закону України «Про медіацію», яким визначено правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору), принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою, назріває потреба подальшого доповнення та внесення змін у чинне процесуальне законодавство.

У теорії та практиці термін «відновне правосуддя» часто асоціюється з терміном «медіація у кримінальних справах». Відповідно до Рекомендації CM/Rec(2018)8 Комітету Міністрів державам-членам щодо відновного правосуддя у кримінальних справах, прийнятою Комітетом Міністрів Ради Європи від 03 жовтня 2018 р., «відновне правосуддя» означає будь-який процес, який дозволяє особам, яким було завдано шкоди злочинном, та особам, які несуть відповідальність за цю шкоду, у випадку їх добровільної згоди, активно брати участь у вирішенні питань, що виникають у зв'язку зі скоєнням правопорушення, за допомогою незацікавленої третьої сторони, яка має спеціальну підготовку. Залежно від країни, в якій використовується такий шлях вирішення спорів, і способу його адміністрування, відновне правосуддя може називатися медіацією між потерпілим та правопорушником, медіацією у кримінальних провадженнях, відновлювальними конференціями, сімейними груповими конференціями, колами призначення покарань або миротворчими колами. Тож медіація у кримінальних

провадження є мирною формою закінчення спору, інструментом відновного правосуддя.

Реалізація пілотного проєкту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» була започаткована ще в січні 2019 року, в шести пілотних областях, на базі системи центрів надання безоплатної правової допомоги, а вже в квітні 2020 року поширилася на всю територію країни. Метою цієї програми є раннє виведення неповнолітніх, які вперше вчинили кримінальний проступок або нетяжкий злочин, із кримінального процесу з обов'язковим ужиттям узгоджених заходів для їх ресоціалізації та запобігання вчиненню повторних кримінальних правопорушень.

Станом на 1 жовтня поточного року 158 неповнолітніх звільнені від кримінальної відповідальності або кримінальні провадження щодо них закриті. Стосовно 50 неповнолітніх осіб кримінальні провадження перебувають на розгляді суду.

Загалом за період дії Програми відновного правосуддя в 2019–2021 роках у ній взяли участь 240 неповнолітніх осіб, з них понад 200 дітей вже успішно подолали передбачені угодами заходи з розвитку особистості, корекції поведінки та ресоціалізації [1].

Саме отриманий досвід впровадження Програми відновного правосуддя став поштовхом та підґрунтям внесення змін у законодавство з метою ефективного та гуманного забезпечення інтересів дитини як повноправного члена суспільства. Наприкінці жовтня до порядку денного Комітету з питань правової політики Верховної Ради України внесено проєкт Закону про юстицію, дружню про дитину (5617), а минулого тижня попередньо схвалено.

З метою реалізації Програми відновного правосуддя для неповнолітніх залучено 118 адвокатів як посередників, які пройшли навчання з проведення процедури медіації у кримінальному процесі, також було залучено понад 200 організацій у сфері освіти, соціальної та психологічної допомоги.

У разі, якщо обставини кримінального провадження відповідають умовам застосування Програми відновлення для неповнолітніх, здійснюється така процедура:

- прокурор інформує сторони про можливість реалізації Програми на наслідки участі. Тобто прокурор і є основним ініціатором даної процедури;

- сторони заповнюють заяву про участь у Програмі;

- протягом одного робочого дня після заповнення заяви прокурор передає інформацію щодо правової кваліфікації кримінального правопорушення, із зазначенням статті Кримінального кодексу України, дати закінчення досудового розслідування у кримінальному провадженні до регіонального центру надання безоплатної правової допомоги;

- регіональний центр протягом одного робочого дня після отримання заяви та інформації від прокурора ухвалює рішення про застосування Програми та видає відповідне доручення для проведення медіації посереднику (медіатору) та організовує зустріч між ним і сторонами;

- посередник (медіатор) роз'яснює процедуру, можливі наслідки та проводить медіацію між неповнолітнім та потерпілим, за результатом якої може бути укладення угоди або відмови в її укладенні;

- не пізніше наступного робочого дня після укладення угоди, посередник (медіатор) передає її до регіональному центру або повідомляє про відмову в її укладенні;

- після виконання угоди регіональний центр готує інформацію щодо результатів участі неповнолітнього та надсилає її прокурору;

- прокурор: долучає угоду до кримінального провадження, в разі якщо досудове розслідування не закінчене), або роз'яснює неповнолітній особі та його представнику право укласти угоду самостійно у відповідному судовому засіданні, в разі якщо досудового розслідування вже закінчене в порядку Кримінального процесуального кодексу України;

- прокурор протягом 7 робочих днів повідомляє регіональний центр про рішення у кримінальному провадженні, прийняте відповідно до ч. 2 ст. 283 Кримінального процесуального кодексу України;

- прокурор протягом 10 робочих днів з моменту набрання судовим рішенням у кримінальному провадженні щодо неповнолітнього законної сили, надає його копію та детальний опис про перебіг досудового розслідування та судового розгляду до Департаменту захисту інтересів дітей та протидії насильству Офісу Генерального прокурора [2].

Отже, одразу після повідомлення про підозру прокурор повинен роз'яснити неповнолітньому правопорушнику, що результати його участі в Програмі будуть враховані під час ухвалення рішення щодо наявності підстав звільнення від кримінальної відповідальності відповідно до ст. 45, 46 (у разі вчинення неповнолітнім вперше кримінального проступку або необережного нетяжкого злочину), ст. 48 Кримінального кодексу України або закриття кримінального провадження на підставі ч. 4 ст. 56, пункту 7 ч. 1 ст. 284 КПК України, а в разі вчинення кримінального проступку або необережного нетяжкого злочину – можливість призначення покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або навіть звільнення від покарання.

Прокурор має поінформувати неповнолітнього, його законного представника та потерпілого, за наявності його законного представника про можливість реалізації Програми шляхом залучення посередника (медіатора) центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги та укладення угоди про застосування Програми відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення.

Доречно буде зазначити, що медіатором, відповідно до Закону є незалежний посередник, який допомагає сторонам спору у його вирішенні шляхом медіації. Наразі, посередником, який залучається до Програми відновлення для неповнолітніх є адвокат, включений до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, пройшов відповідне навчання на тему «Базові навички медіатора у кримінальних справах» з метою владнання спору за участю неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення.

У регіонах держави практичною залишається проблема браку спеціалістів (психологів, працівників соціальних служб), яких можна було залучити до участі у медіаційних програмах, що створює перепони на шляху вдалої реалізації європейських стандартів правосуддя, дружнього до дитини та ресоціалізації неповнолітніх порушників.

Отже, Програму можна застосувати за наявності чотирьох основних умов: наявність потерпілої сторони, вчинення проступку або нетяжкого злочину особою вперше, визнання неповнолітнім скоєного, а також згода його та потерпілого на участь у проєкті, під час якого проводиться низка заходів з ресоціалізації неповнолітнього, запобігання вчиненню нових правопорушень та відшкодування заподіяної шкоди.

Пілотний проєкт відновного правосуддя для неповнолітніх – це програма, яка наявна не тільки на папері, а – реально працює та змінює життя. Адже з неповнолітніми порушниками наразі займаються професійні адвокати-медіатори та психологи. Вони вивчають психологічний портрет правопорушника та знаходять підхід до неповнолітнього для того, щоб після проведеної роботи й участі в програмі неповнолітній дійсно усвідомив протиправність своєї поведінки та навчився нести відповідальність за власні вчинки.

1. Запровадження процедури медіації (примирення) у законодавстві України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_11347.

2. Відновне правосуддя: 158 неповнолітніх отримали шанс виправити помилку. 13.10.2021. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/vidnovne-pravosuddya-158-nepovnolitnih-otrimali-shans-vipraviti-pomilku>.